

Suvremeno očinstvo

Kosmačin, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:040651>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

KARLA KOSMAČIN

ZAVRŠNI RAD

SUVREMENO OČINSTVO

Čakovec, lipanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Čakovec)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Karla Kosmačin

TEMA ZAVRŠNOG RADA: SUVREMENO OČINSTVO

MENTOR: doc.dr.sc. Adrijana Višnjić Jevtić

Čakovec, lipanj 2020.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. OBITELJ I ODGOJ DJECE U OBITELJI.....	3
2.1. Promjene u shvaćanju obitelji.....	4
3. RODITELJSTVO	7
3.1. Majčinstvo	9
4. OČINSTVO.....	11
4.1. Tradicionalno shvaćanje očinstva	11
4.2. Tranzicija očinstva	12
5. ULOGA OCA U RAZVOJU DJETETA	15
5.1. Tipologija očeva.....	17
5.2. Očeva uključenost u odgoj djeteta	18
5.3. Očeva odsutnost u odgoju djeteta	20
6. IZAZOVI SUVREMENOG OČINSTVA	23
6.1. Samohrano očinstvo	23
6.2. Neravnopravnost očeva pri razvodu.....	24
7. JAČANJE KOMPETENCIJA OČEVA.....	26
7.1. Podrška samohranim očevima u Hrvatskoj	27
7.2. Literatura namijenjena očevima.....	28
8. ZAKLJUČAK.....	30
LITERATURA	32
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	37

Sažetak

Obitelji današnjice uvelike odmiču od tradicionalnog shvaćanja obitelji. Društvenim i demografskim promjenama dolazi do pojave novih struktura obitelji te se sukladno s tim mijenjaju i uloge roditelja. Ovaj se rad bavi upravo promjenama koje donosi suvremeno doba, kako u shvaćanju obitelji i roditeljstva, tako i u shvaćanju majčinstva i očinstva. Majčinstvo, iako vrlo važno, u ovom radu nije naglašeno. Naglasak je stavljen na suvremeno očinstvo, odnosno promjenjivo očinstvo kojim se želi dodatno osvijestiti na važnost očeva u razvoju i odgoju djeteta. U pregledu tradicionalnog shvaćanja očinstva i suvremenog očinstva, vidljive su velike razlike u poimanju roditeljske uloge oca. Suvremeni očevi svoju novu ulogu hrabro prihvaćaju te je kreiraju prema vlastitim vrijednostima i stavovima, a ne prema društvenim očekivanjima. S druge strane, javlja se i koncept „erozije očinstva“ koji opisuje neuspješno prilagođavanje očeva na nove društvene zahtjeve. Kroz pregled karakteristika suvremenog očinstva zaključujemo da je ono ravnopravno majčinstvu te da sve više uključuje napuštanje posla i preuzimanje brige za dijete. Jednako tako, naglasak se stavlja i na ulogu oca u razvoju i odgoju djeteta te se kroz očevu uključenost, odnosno odsutnost mogu vidjeti koliko je njegova uloga važna. Važnost očeve uključenosti pokrenula je nova istraživanja kojima je utvrđen značajan, kompleksan i multidimenzionalan doprinos očeva, koji je po važnosti za razvoj djeteta jednak majčinom. Kontekst u kojem se odvija suvremeno očinstvo pred očeve postavlja mnogo izazova te samim time i potrebu za drugačijim oblikom odgovornosti. Zbog toga je bitno jačanje kompetencije očeva, a pogotovo onih samohranih. Spomenutim pregledom zaključeno je da je otac jedna od bitnih karika za zdrav, siguran i optimalan dječji rast, razvoj i odgoj.

Ključne riječi: *promijene, suvremeno očinstvo, uloga oca, očeva uključenost, dijete*

Summary

Today's families are moving far away from the traditional understanding of the family. Social and demographic changes lead to the emergence of new family structures and, accordingly, changes of parents roles. This paper deals with the changes brought about by the modern age, both in the understanding of family and parenthood, and in the understanding of motherhood and fatherhood. Motherhood, although very important, is not emphasized in this paper. Emphasis is placed on modern fatherhood, regarding variable fatherhood, which seeks to further raise awareness of the importance of fathers in the development and upbringing of the child. In reviewing the traditional understanding of fatherhood and modern fatherhood, great differences are detected in the notion of the parental role of the father. Modern fathers bravely accept their new role and create it according to their own values and attitudes, and not according to social expectations. On the other hand, there is the concept of "paternal erosion" which describes the unsuccessful adaptation of fathers to new social demands. Through a review of the characteristics of modern fatherhood, we conclude that it is equal to motherhood and that it increasingly includes leaving work and taking care of the child. Equally, the emphasis is placed on the role of the father in the development and upbringing of the child, and through the father's involvement or absence, one can see how important his role is. The importance of father involvement has initiated new research that has identified a significant, complex and multidimensional contribution of fathers, which is equal in importance to the development of the child to the mother. The context in which modern fatherhood takes place poses many challenges to fathers and thus the need for a different form of responsibility. That's why it's important to strengthen the competence of fathers, especially single ones. The mentioned examination concluded that the father is one of the important links for healthy, safe and optimal child growth, development and upbringing.

Key words: *changes, contemporary fatherhood, father's role, father's involvement, child*

1. UVOD

Povijesnim događajima i drugim promjenama u našem društvu, započeo je proces koji je doveo do promjene tradicionalne obiteljske strukture te njenih funkcija i vrijednosti. Suvremena obitelj nastaje kao posljedica promjena gospodarskog, ekonomskog i moralnog konteksta društva. Tradicionalne obiteljske vrijednosti postepeno se zanemaruju te se u društvu javlja transformacija obitelji kao temeljne socijalne zajednice. Obitelji se smanjuju, sve je više obitelji bez djece ili čak samačkih obitelji, česte su i jednoroditeljske obitelji te neformalne veze s ili bez djece (Fišer i sur., 2006). Odgojna i socijalizacijska uloga obitelji se mijenja, odnosno dijeli se s odgojno-obrazovnim institucijama i drugim osobama van obitelji. Iako suvremeno roditeljstvo na neki način zastupa "ravnopravno roditeljstvo" u kojemu ne postoji rodna podjela uloga, društvo se i dalje teško prilagođava rodnoj ravnopravnosti u roditeljstvu. Dolazi do velikih promjena u shvaćanju majčinstva i očinstva te su se današnja shvaćanja očinstva pomaknula s viđenja oca kao nekoga tko donosi novac i brine o prehranjivanju obitelji prema puno aktivnijoj ulozi u direktnoj njezi i brizi prema djetetu (Pernar, 2010). Suvremeni očevi, još se uvijek gotovo svugdje susreću s izazovima i preprekama (ekonomskim, psihološkim ili društvenim/kulturnim) iako su univerzalno prihvaćeni kao važni za razvoj i odgoj djeteta (Roopnarine, 2015, prema Tamis-LeMonda, 2015). Izazovi na koje nailaze često su povezani s društvenim, odnosno kulturnim shvaćanjem očinstva te su zbog toga obeshrabreni ili posramljeni u obavljanju svoje uloge. Uočava se tranzicija k promijenjenom očinstvu, ali neki elementi još uvijek ukazuju da promijenjeno očinstvo nije u potpunosti ostvareno. Briga za djetetov fizički i psihički razvoj, sve veća uključenost očeva u odgoj djece i donekle ravnopravni roditeljski odnosi pokazuju da se današnji očevi nalaze upravo u procesu promjene. Zbog donedavnog mišljenja da očeva uključenost nije toliko bitna za razvoj djeteta, figura oca kao roditelja se zanemarila, kako u znanstvenim istraživanjima, tako i u praksi (Cabrera i sur., 2000, prema Carpenter, 2002). Danas se smatra da su interakcije između oca i djeteta ključne za pravilan djetetov razvoj te smo svjedoci porasta znanstvenih istraživanja koja se bave upravo očevima. Ovaj rad daje pregled promjena u shvaćanju obitelji i roditeljstva. Poseban naglasak stavlja na suvremeno očinstvo, odnosno promijenjeno očinstvo. Naglašena je aktivna uloga i pozitivan očev utjecaj na cjelokupan dječji razvoj kao

i izazovi s kojima se susreću očevi općenito, ali i oni samohrani. Jačanjem kompetencija očeva kroz različite oblike udruživanja, edukacije i literaturu namijenjenu njima, možemo podići svijest društva i samih očeva o njihovoj važnosti.

2. OBITELJ I ODGOJ DJECE U OBITELJI

Obitelj je pojam kojim se opisuje jedna vrsta društvene zajednice. Prema Rosić i Zloković (2003) obitelj se definira kao promjenjiva društvena zajednica koja u sebi nosi breme naše stvarnosti i svoje uloge ostvaruje uz moguće napore i potporu društva. Jedna od mogućih podjela obitelji je na tradicionalne i suvremene obitelji. Tradicionalnu obitelj prvenstveno čine otac, majka i djeca, a nerijetko i djedovi, bake te ostali krvni srodnici i članovi šire obitelji. Takav oblik obitelji još nazivamo i nuklearnom obitelji. Tradicionalna obitelj se sve do druge polovice 20. stoljeća definirala kao normalna i zdrava obiteljska zajednica te je smatrana idealnom obitelji (Maleš, 2011). U tradicionalnim obiteljima prevladavao je patrijarhizam, odnosno otac je bio odgovoran za rad i uzdržavanje obitelji, dok je majka bila odgovorna za djecu i kuću. Socijalizacija i odgoj djece odvijali su se u samoj obitelji, dok je stil odgoja najčešće bio autoritativan (Rosić i Zloković, 2003). Ljubetić (2007) navodi kako se s pojavom industrijske revolucije u 18. i 19. stoljeću zaposlenost iz sela premješta u gradove te je to jedan od prvih razloga zašto se obiteljski život vidno počeo mijenjati. Žene su tako dobile novu odgovornost da jednako kao i muškarci ekonomski pridonose svojoj obitelji. Tako dotadašnja slika obitelji počinje nestajati, s obzirom na to da u novoj obitelji majka i otac imaju jednake odgovornosti. Mijenjanju obiteljske situacije pridonijeli su vrijeme velike ekonomske krize i drugi svjetski rat. Ljubetić (2007) navodi kako mnogi muškarci gube zaposlenje i time na neki način gube ulogu hranitelja obitelji, dok žene nužno preuzimaju i prihvaćaju nove uloge i odgovornosti. Ovi povijesni događaji samo su početak procesa koji je doveo do poremećaja stabilnosti tradicionalne obiteljske strukture i njenih funkcija i vrijednosti te se uvodi pojam suvremene obitelji.

Suvremena obitelj posljedica je promjena gospodarskog, ekonomskog i moralnog konteksta društva te se s tim promjenama mijenjaju i njene vrijednosti. Promjenom uloge muškarca i žena u obitelji, mijenja se i uloga djece. Odgojna i socijalizacijska uloga obitelji također se mijenja, tj. prebacuje se na institucije i druge osobe. Tradicionalne obiteljske vrijednosti postepeno se zanemaruju te se u društvu javlja transformacija obitelji kao temeljne socijalne zajednice. Obitelji se smanjuju, sve je više obitelji bez djece ili čak samačkih obitelji, česte su i jednoroditeljske obitelji te neformalne veze s ili bez djece (Fišer i sur., 2006). Suvremeni čovjek zasnivanje bračnog ili pravnog odnosa temelji na svjesnom stupanju u zajednicu u kojoj će životne

ciljeve realizirati zajednički, ali uz ostvarivanje temeljnih vrijednosti, tj. slobode i nezavisnosti (Maleš, 2012). Takve vrijednosti uvelike se razlikuju od onih tradicionalnih zbog čega dolazi do slabljenja društvenih veza u obiteljima i izvan njih. Suvremeni čovjek više se posvećuje karijeri i uspjehu u poslu te tako obitelj često odbija osnovati ili je u konačnici stavlja u drugi plan. Pojavom novih vrijednosti mijenja se i struktura obitelji pa tako u suvremenom svijetu postoje različite obiteljske strukture.

„Različitost obiteljskih struktura može se promatrati uzimajući u obzir različite kriterije: kroz odnos roditelja i djece (biološka i usvojena djeca), kroz bračni status roditelja (razvedeni, odvojeni, ponovno oženjeni), s obzirom na broj roditelja u obitelji (jednoroditeljske i dvoroditeljske obitelji) i roditeljsku seksualnu orijentaciju (heteroseksualni i homoseksualni parovi).“ (Maleš, 2012, str. 2).

2.1. Promjene u shvaćanju obitelji

Na individualnom planu, obitelj, kao jedna od najstarijih ljudskih institucija, doživjela je mnogo transformacija koje su se reflektirale na promjene životnog stila i obiteljske strukture (Rosić i Zloković, 2003). Pojavom novih vrijednosti i novih načina gledanja na tradiciju javile su se neke promjene u shvaćanju obitelji. Tradicionalna obitelj kao takva dio je prošlosti koja svojom strukturom sve više nestaje upravo zbog polazišta koja ne odgovaraju suvremenim shvaćanjima. Nimac (2010) navodi kako obitelj jest vitalna i univerzalna tradicija, ali u suvremenom svijetu mijenjaju se načini njene organizacije, podjela uloga, struktura članova i slično. Sve te varijable promjenjive su te variraju u pojedinom društvu i vremenu. U današnjem društvu i vremenu možemo govoriti o novim obiteljskim strukturama koje su odraz trenutnih načina života te zapreka koje postavlja suvremeno društvo. Zato je od iznimne važnosti da kao društvo prihvatimo te nove strukture obitelji i da ne umanjujemo njihovu vrijednost naspram one tradicionalne strukture. Zbog svih navedenih promjena u shvaćanju obitelji sve je više roditelja (češće majki) koji biraju majčinstvo/očinstvo bez braka, ali i homoseksualnih brakova koji žele formirati obitelj. U dvoroditeljskim obiteljima javlja se problem neplodnosti koji je sve češći pa se mnogi odlučuju na posvajanje djece. Zatim su sve učestalije i rekonstruirane obitelji u kojima roditelji stupaju u novi brak nakon razvoda, a sve prisutniji su i bračni partneri koji žive odvojeno te izvanbračne zajednice muškaraca i žena s ili bez djece.

Neke od novih struktura obitelji koje su često neshvaćene i neprihvaćene u društvu su jednoroditeljske obitelji te homoseksualne obitelji. Ljubetić (2006) navodi da se obiteljska zajednica koju čine roditelji oba spola i njihova djeca (biološka i/ili usvojena) smatra najpoželjnijom, ali da smo u današnje vrijeme svjedoci porasta broja obitelji s jednim roditeljem. Jednoroditeljske obitelji su, kako i sam pojam kaže, obitelji u kojima roditeljsku ulogu obavlja samo jedan roditelj (majka ili otac).

„Definicija samohranog roditelja (single parent, lone parent) uvelike ovisi o tome što podrazumijeva pod riječju „samohran“. To može značiti sam, samostalan, usamljen, prepušten sam sebi, nevjenčan ili izvan stalne veze. Stoga bi možda takve roditelje bilo opravdanije nazivati „roditelji samci“, a ne „samohrani roditelji“, kako se uobičajeno u nas nazivaju.“ (Raboteg-Šarić i sur., 2003, str. 34).

Fišer i suradnici (2006) ističu da su uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji višestruki: razvod braka, smrt, napuštanje obitelji jednog roditelja, izvanbračno rođenje te se u novije vrijeme tu svrstava i dugotrajno odsustvo jednog roditelja (bolest, posao). Iako je navedeno više uzroka nastanka jednoroditeljskih obitelji, najčešći uzrok je razvod braka (Fišer i sur., 2006). U Republici Hrvatskoj 2017. godine, bilo je 6265 razvoda na 20310 sklopljenih brakova (Državni zavod za statistiku, 2017). Fišer i suradnici (2006) navode i najčešće probleme s kojima se suočavaju samohrani roditelji, a to su: nezaposlenost, nedostatak socijalne podrške te nedovoljna upoznatost s propisima i organizacijama koje nude pomoć. U svojoj okolini, samohrani roditelji često doživljavaju neshvaćenost ili pak neku vrstu sažaljenja, umjesto podrške i razumijevanja. Samohrano roditeljstvo je dinamična kategorija te za neke roditelje traje dugo, a za druge ne. Pa tako i osoba u bračnoj zajednici može imati razdoblje vremena samohranog roditeljstva, tijekom kojeg svakodnevno skrbi o jednom ili više djece, bez stalne emocionalne i fizičke potpore partnera (Raboteg-Šarić i sur., 2003).

Jedna od novih obiteljskih struktura jest homoseksualna obitelj. U ovoj obitelji, oba roditelja su istog spola te su zato često diskriminirani i neprihvaćeni u društvu. Prema Maleš (2011) prihvaćenost i priznanje različitih tipova obitelji ovisi upravo o sredini u kojoj njeni članovi žive, ali i o pravnoj regulativi pojedine države. Homoseksualne zajednice (veze) u nekim su državama Zapada prihvaćene, ali ne i zakonski priznate. Dok se u nekim zemljama dopuštaju brakovi istospolnih osoba (primjerice Nizozemska, Belgija, Španjolska, Norveška, Švedska, Portugal, Island, Danska,

Francuska, Velika Britanija)¹, ponegdje im se omogućuje i posvajanje djece, a postoje i sredine u kojima se takve veze smatraju nemoralnima i nefunkcionalnima, što dovodi do socijalnog i društvenog isključivanja. Danas je istospolan brak priznat tek u nekolicini država u svijetu, dok je u Hrvatskoj definiran kao Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (2014). Životno partnerstvo u članku 2. definirano je kao zajednica obiteljskog života dviju osoba istog spola sklopljena pred nadležnim tijelom u skladu s odredbama zakona. Također, prema tom istom zakonu, u članku 40. navedeno je da životni partner roditelja djeteta ima jednako pravo na skrb o djetetu, kao i na odluke vezane uz dijete. Sva provedena istraživanja na tu temu pokazala su kako su odnosi između homoseksualnih partnera barem toliko pogodni za podizanje djece koliko i heteroseksualni brakovi (Ljubetić, 2007).

¹ <https://www.pewforum.org/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/>

3. RODITELJSTVO

Roditeljstvo je jedna od najvažnijih uloga koju pojedinac preuzima na sebe i čije su posljedice uglavnom cjeloživotne. Maleš (2011) navodi kako roditeljstvo počinje pri samom rođenju djeteta te je ono vrlo promjenjivo i određeno biološkim čimbenicima, društvenim normama i očekivanjima. Pojam roditeljstva mijenja se sukladno s društvenim i demografskim promjenama, a podrazumijeva roditeljsku brigu i skrb, aktivnosti i postupke roditelja, njegovo ponašanje i odgojni stil te sam doživljaj roditeljstva od strane roditelja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Obiteljski zakon (2020) u članku 91. navodi da roditeljsku skrb čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja, u svrhu zaštite promicanja djetetovih osobnih i imovinskih prava te dobrobiti. Roditeljsku skrb roditelji su dužni ostvarivati u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima. Također, prema Obiteljskom zakonu (2020) u članku 92. u sadržaj roditeljske skrbi ulaze i pravo i dužnost zaštite osobnih prava djeteta na zdravlje, razvoj, njegu, odgoj i obrazovanje, ostvarivanje osobnih odnosa te određivanje mjesta stanovanja.

Suvremeno roditeljstvo pred roditelje postavlja nove izazove u ispunjavanju roditeljskih odgovornosti. Tako roditeljsku ulogu zahtjevnijom čine i pritisci s različitih strana (Pećnik i Starc, 2010). Prisutne su sve veće promjene u sastavu obitelji, promjene u odnosima žena i muškaraca u obitelji te promjene u shvaćanjima prirode djece, djetinjstva i roditeljskog autoriteta. Sve to dovodi do toga da dijete stječe novi položaj u društvu. Dijete je u suvremenom svijetu nositelj ljudskih prava čije ostvarenje jamči sama država, a roditeljstvo kao takvo ulazi u sferu javnosti, odnosno postaje predmetom javne politike (Pećnik i Starc, 2010). Čudina-Obradović i Obradović (2006) suvremeno roditeljstvo definiraju kao spajanje obje roditeljske uloge. Dakle, roditeljstvo više nije samo majčinstvo, nego zajednički dogovor majke i oca koji se prilagođavaju svakodnevnim situacijama, odlučuju o podjeli dužnosti i poslova oko djece, s djecom i zbog djece te prema načelu svrsishodnosti, ekonomičnosti i pravedne raspodjele napora i vremena, a ne prema načelu "muških" i "ženskih" poslova, tj. "majčinih" i "očevih" zadataka (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Svaki roditelj trebao bi imati cilj koji vodi k podizanju maštovite, odgojene, samosvjesne, samostalne, sigurne, kompetentne i dinamične djece (Ljubetić, 2012). Dakle, roditelji imaju veliku odgovornost da svakodnevnim trudom, pažnjom i radom utječu na djetetov socio-emocionalni razvoj, na kreiranje njihove pozitivne ličnosti, na

način djetetove prilagodbe na društvo te na pružanje neizmjerne ljubavi i razumijevanja za sve djetetove potrebe. Filliozat (2011) napominje kako djetetu nisu potrebni savršeni roditelji, već su mu potrebni roditelji dostatno dobri, odnosno roditelji koji će poduzeti sve najbolje kako bi se brinuli za dijete. To je ono, što roditelja čini kvalitetnim i kompetentnim.

„Termin roditeljstvo pojavio se u trenutku kada se razvila ideja o tome da su i majka i otac jednako važni za razvoj i odgoj djeteta, bez obzira na to što su njihove uloge temeljene na dvije gotovo potpuno različite spolno determinirane uloge.“ (Pernar, 2010, str. 256).

Dakle, pod oblike roditeljstva možemo svrstati majčinstvo te očinstvo koje je u suvremenom svijetu jednako važno. No, ne smijemo zanemariti ni činjenicu da su tijekom povijesti majčinstvo i očinstvo obilježavale uloge jasno podijeljene prema spolu (Maleš, 2011), pa je tako majka bila odgovorna za djecu i kućanstvo, dok je otac imao odgovornost prehraniti obitelj. Iz takvih su društvenih i socijalnih očekivanja oblikovane i percepcije o dječjem napretku i razvoju. Pa tako Bird i Melville (1994, prema Pernar, 2010) navode da su uz značajke majčinstva povezane odgovornosti za dječje brige, strahove, usporen psihološki razvoj, loše ocjene, nisku popularnost među vršnjacima i druge poteškoće, kako u vanjskom svijetu tako i u intrapsihičkom doživljavanju jedne prosječne majke. Upravo su to razlozi zbog kojih će majka lako osjetiti i preuzeti krivnju za svoje potencijalno loše postupke. S druge strane otac je taj koji bi svojim radom i trudom trebao osigurati dobar socio-ekonomski status obitelji kako bi dijete odrastalo u sigurnoj i poticajnoj okolini. Odgovornosti i očekivanja oba roditelja su s jedne i druge strane prilično velika. Današnja su se shvaćanja očinstva pomaknula s viđenja oca kao nekoga tko donosi novac i brine o prehranjivanju obitelji prema puno aktivnijoj ulozi u direktnoj njezi i brizi prema djetetu (Pernar, 2010). Tijekom posljednja dva desetljeća proučavao se pojam „očinstva“ najprije kao moguć utjecaj odsutnosti oca na socijalizaciju dječaka, zatim kao nužna potpora majčinstvu, u najnovije vrijeme i kao važan samostalan odgojni utjecaj, a u pojmu „suvremeno očinstvo“ i kao očevo preuzimanje majčinske brige (Ljubetić, 2007). U ovom se radu detaljnije objašnjavaju navedeni pojmovi kako bi naglasili važnost oca u svim aspektima djetetova života i razvoja.

3.1. Majčinstvo

Prema Čudina-Obradović i Obradović (2006) majka djeteta je žena koja je začela, nosila to dijete u utrobi i rodila ga; dakle majka u tradicionalnom smislu, zatim žena koja je donirala jajnu stanicu za oplodnju djeteta koje će nositi u utrobi ili roditi neka druga majka (genetska majka) i zatim žena koja u utrobi nosi i rađa dijete začeto iz tuđe jajne stanice (gestacijska majka). Također, Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako postoje i nebiološki oblici majčinstva, kao što je majka posvojiteljica koja nije prenijela djetetu svoj genetski materijal, nije ga nosila u utrobi, a ni rodila, ali se brine za njega i zadovoljava mu sve tjelesne i osjećajne potrebe. U ovaj oblik podrazumijeva se i pomajka ili maćeha koja je postala majka udajom za muškarca s djecom te majka koja je udomila dijete bez roditelja. Arendell (2000, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2003) smatra da je majčinstvo subjektivan roditeljski osjećaj majke te za žene predstavlja najvažniji izvor osobnog identiteta, mnogo snažniji od bračnog statusa ili profesije. U zapadnim društvima još uvijek prevladava idealizirana slika majke jer je majka ta koja djetetu nesebično daje svoju ljubav, energiju i pažnju (Vrcelj, 2019). Danas, majčinstvo vežemo uz asocijacije na toplinu, ljubav, njegu, zaštitu i skrb koju majka kao djetetov primarni odgajatelj pruža. U prvim mjesecima djetetova života, glavnu ulogu ima upravo majka. Iako je dijete fizički ovisno o njoj, majka ima vrlo važnu ulogu u djetetovom budućem socio-emocionalnom razvoju te u formiranju njegovog duševnog i tjelesnog zdravlja. Kada se radi o novorođenčetu, zadatak je oca osigurati majci da se slobodno posveti novorođenčetu time što će joj nenametljivo i brižno, ali sigurno i stalno pomagati u njezinoj zadaći (Delač Hrupelj i sur., 2000). Kako dijete raste, uloga oca se jača i postaje sve veća. Sve je više društvenih očekivanja pa je tako još veći pritisak stavljen upravo na ulogu majke. Odmakom od tradicije i njenih vrijednosti, majke su u suvremenom svijetu često zaposlene te ne mogu uz dijete provesti "puno radno vrijeme". Pernar (2010) navodi kako se prema rezultatima novijih istraživanja, potrebe djeteta i majke mogu zadovoljiti i u nekim drugim aranžmanima, osim onog koji čini cjelodnevnu prisutnost majke uz dijete. Zbog činjenice da nisu sve majke jednako kvalificirane ili sposobne za majčinstvo, takvi pristupi u ideji oko adaptacije i u količini majčinog angažmana čine se pogodnim.

“Treba na ovom mjestu svakako naglasiti da žene ne vodi slijepi instinkt u načinu na koji će začeti, njegovati i odgajati dijete, već je u većini slučajeva

ponašanje majke prema djetetu naučeno. Zbog ovoga vrijedi pravilo kao i za sve druge stečene vještine koje kaže da možemo biti više ili manje vješti, pa tako postoje i vješte, manje vješte i nevješte majke.“ (Pernar, 2010, str. 256).

4. OČINSTVO

4.1. Tradicionalno shvaćanje očinstva

U tradicionalnoj, nuklearnoj obitelji, klasični stereotip oca bio je autoritarni i nedostupan otac, okosnica obitelji, onaj koji je određivao strukturu, ali nije bio uključen u svakodnevna zbivanja (Carpenter, 2002, prema Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2013). Cvrtnjak i Miljević-Riđički (2013) objašnjavaju kako se uloga očeva bitno razlikovala od današnje. Naime, patrijarhalan otac bio je fizički i emocionalno odsutan, ali je prehranjivao i uzdržavao svoju obitelj, brinuo se za moral i ugled svoje obitelji te je često provodio kućni red ili disciplinu. O očinstvu kao pojmu i njegovoj važnosti u prošlosti se rijetko moglo čuti. Smatralo se da je majka ta koja ima utjecaj na dijete i njegov razvoj, dok je očeva dužnost bila financijska i moralna podrška obitelji. Prevladavao je stav da je otac sekundarna figura u obitelji (Newland i Coyl, 2010, prema Cvrtnjak, 2013). Očinstvo, kao i majčinstvo, određeno je upravo kulturom u kojoj se osoba nalazi. Pogledi na očinstvo te njihova praksa od začeca djeteta do njegovog potpunog sazrijevanja, proizvodi su i izrazi kulture. Ipak, kao što je slučaj s većinom područja obiteljskog proučavanja i razvoja djeteta, kulturni su aspekti očinstva već odavno zanemareni (Tamis-LeMonda, 2015). Pa je tako i literatura, koja je često bila jedini izvor informacija za roditelje, bila namijenjena ženama (majkama). U takvoj literaturi isticala se isključivo važnost majke u razvoju djeteta, dok se uloga oca zanemarivala i odbacivala kao nešto važno u ranom razvoju djeteta. Pretraživanjem znanstvenih i istraživačkih članaka od 1970. godine do 1985. godine, zabilježeno je tek četrdesetak recenziranih članaka iz časopisa koji u svojim sažecima sadrže ključne riječi "otac" i "kultura očeva". Između 1985. godine i 2000. godine, taj se broj udvostručio na 81, a pretraga od 2000. godine do 2015. godine dala je 222 članka (Tamis-LeMonda, 2015). Slično istraživanje provele su Pahić i Miljević-Riđički (2014) u kojem je cilj bio ispitati je li u proteklih dvadeset godina došlo do promjene načina prikazivanja majki i očeva u hrvatskom tisku. Rezultati prikazuju da se očevi u 2001. godini u hrvatskom tisku spominju češće nego prije dvadeset godina i da postoji tendencija češćega prikazivanja očeva kao skrbnika djece. Ipak, u oba se perioda u svim analiziranim publikacijama češće spominju majke nego očevi (Cvrtnjak, 2013). Možemo zaključiti kako se takvim pogledom na roditeljstvo isticalo da je ono isključiva dužnost majke. Svi ti aspekti doveli su do toga da se figura oca

kao roditelja zanemarila, kako u znanstvenim istraživanjima, tako i u praksi (Cabrera i sur., 2000, prema Carpenter, 2002).

4.2. Tranzicija očinstva

Tijekom posljednjeg stoljeća pojam i uloga oca uvelike su se promijenili. Od klasičnog stereotipa oca (hladan, autoritativan i nedostupan otac) prema ocu koji je pun ljubavi, razumijevanja i podrške. Današnji očevi, uslijed različitih socio-ekonomskih promjena postaju aktivni sudionici u odgoju djeteta te se smatra da očinstvo kao uloga doživljava najjaču i najtemeljitiju dekonstrukciju (Milić, 2001). Još donedavno, prevladavalo je mišljenje da je otac sekundarna figura u obitelji, a da dijete primarnu privrženost može razviti isključivo s majkom (Newland i Coyl, 2010, prema Cvrtnjak, 2013). „Smatra se da su u osnovi muškarci tijekom svog odrastanja manje pripremani za ulogu roditelja nego što su to žene. Oni su u svakodnevnom životu bili manje izlagani očekivanim roditeljskim ulogama kakve se danas očekuju.“ (Pernar, 2010, str. 257). Suvremeni očevi, iako "nisu pripremani" za svoju ulogu, itekako su puni ljubavi, brige i topline te se uvelike razlikuju od klasičnog stereotipa očinstva. Međutim, još uvijek ne dobivaju dovoljno podrške i ohrabrenja kako bi se više posvetili svojoj roditeljskoj ulozi. Očevi se gotovo svugdje susreću s izazovima i preprekama (ekonomskim, psihološkim ili društvenim/kulturnim) iako su univerzalno prihvaćeni kao važni za razvoj i odgoj djeteta (Roopnarine, 2015, prema Tamis-LeMonda, 2015). Izazovi i prepreke na koje suvremeni očevi nailaze često su povezani s društvenim, odnosno kulturnim shvaćanjem očinstva te su zbog toga obeshrabreni ili posramljeni u obavljanju svoje uloge. „Ovisno o pristupu i stupnju dogovora unutar obitelji i institucionalnih struktura, muškarci se drže nekih kulturnih scenarija o očuvanju očinstva dok revidiraju ili poriču druge.“ (Roopnarine, 2015, prema Tamis-LeMonda, 2015, str. 4). Do tog procesa dolazi u razvijenijim društvima u kojima socijalne politike i zakoni prisiljavaju muškarce na nove načine i pristupe u prihvaćanju odgoja djece i odnosa u obitelji. Često je najveća zapreka upravo razmišljanje da se očev odgoj i briga oko djece mjeri i uspoređuje u odnosu na onaj majčin. Činjenica je da je majka neophodna za dobar rani rast i razvoj, ali to ne znači da je očeva uloga manje važna ili da se mora zapostaviti. Otac je, kao i majka, roditelj, skrbnik, hranitelj, ali i odgojitelj, učitelj, zaštitnik i uzor (Lamb i Tamis-LeMonda, 2004).

Zbog ulaska žena na tržište rada, promijenila se, kako ekonomska, tako i emocionalna uloga muškarca u obitelji. Zbog takvih promjena, došlo je do toga da se povećala zaposlenost žena, a samim time i uključenost muškaraca u svakodnevna obiteljska zbivanja. Dijeljenjem ekonomskih obaveza s partnericom, očevi su sve prisutniji te imaju više vremena za obitelj i odgoj. Današnja su se shvaćanja pomaknula prema puno aktivnijoj očevoj ulozi u direktnoj brizi i njegovanju djeteta. Tako suvremeni otac, sudjeluje u svim fazama roditeljstva te je jednako odgovoran i uključen u odgoj kao i majka. Zajedno planiraju začće, stvaraju pozitivno okruženje za buduću prinovu, očevi su sve prisutniji na porodu, podrška su majci i djetetu u prvim mjesecima te svojom aktivnošću ne dopuštaju da dijete razvije privrženost samo s majkom, već svjesno preuzimaju svoju roditeljsku ulogu i pridonose razvoju zdravog i cjelovitog ljudskog bića. „Novija istraživanja ukazuju da naročito kod mlađih muškaraca, postoji trend većeg uključivanja u život obitelji i bavljenje djecom. Oni više drže do očinstva no prijašnje generacije.“ (Barker, 2008, prema Cvrtnjak, 2013, str. 114). Tako današnji očevi sebe ne smatraju samo financijski odgovornima za obitelj, nego odbacuju i društveni pritisak da sve odluke pripadaju samo njima. Svoju novu ulogu hrabro prihvaćaju te je kreiraju prema vlastitim vrijednostima i stavovima, a ne prema društvenim očekivanjima. S druge strane, razvija se i koncept „erozije očinstva“ koji opisuje neuspješno prilagođavanje očeva na nove društvene zahtjeve. U tom slučaju, uloga oca kao takvog nestaje te se opadanje autoriteta oca u obitelji zamjenjuje alternativnim modelom očinstva. „Erozija očinstva“ podrazumijeva ulogu oca koja je sposobna dovoljno brzo napustiti autoritarnu ulogu, ali nije spremna istom brzinom preuzeti novu, alternativnu ulogu (Milić, 2001, prema Čulić, 2019). Zbog nedovoljno brze prilagodbe na nove potrebe i zahtjeve uloge, uloga oca nestaje, a javlja se praznina čime se gubi dotadašnja funkcija oca. U praksi, rijetko koji oblik očinstva se nalazi u onom idealnom tipu očeva. Čulić (2019) je u svom diplomskom radu provela istraživanje u kojem je cilj bio prepoznati elemente promijenjenog očinstva kroz razgovor o svakodnevici s očevima koji su na roditeljskom dopustu. Karakteristike promijenjenog očinstva odgovaraju karakteristikama suvremenog očinstva koje je ravnopravno majčinstvu te uključuje napuštanje posla i preuzimanje brige za dijete. Suvremeni očevi, često uzimanjem roditeljskog dopusta preuzimaju roditeljsku obvezu te provode određeni vremenski period s djetetom. Ovo je nepoznanica za mnoge očeve, ali sa svim navedenim promjenama, postaje trend. Na taj način, otac razvija svoju „očinsku praksu“, gradi sigurnost i razvija sve

kompetencije potrebne za uspješan odgoj i brigu za dijete (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Rezultati istraživanja provedenog od strane Čulić (2019) pokazuju da se ispitani očevi nalaze u međuprostoru između tradicionalizma i promijenjenog očinstva. Uočava se tranzicija k promijenjenom očinstvu, ali neki elementi još uvijek ukazuju da promijenjeno očinstvo nije u potpunosti ostvareno. Briga za djetetov fizički i psihički razvoj, sve veća uključenost očeva u odgoj djece i ravnopravni roditeljski odnosi pokazuju da se današnji očevi nalaze upravo u procesu promjene. Dakle, još uvijek postoje brojni izazovi suvremenog očinstva. Najviše se ističe rodna nejednakost gdje se očeve još uvijek smatra hraniteljima obitelji, a majke odgojiteljicama djece. Srećom, novim generacijama i promjenama koje nas sustižu, otac se sve više smatra ravnopravnom roditeljskom figurom čije djelovanje zahtjeva da izražava emocije, brine o djetetu, zanima se za djetetovu skrb te ga štiti i bude potpuno posvećen djetetu i njegovoj budućnosti. S druge strane, otac se sada shvaća kao cjeloviti roditelj koji ima sposobnost obavljati sve roditeljske funkcije koje se od njega traže (Brajša, 1995).

5. ULOGA OCA U RAZVOJU DJETETA

Osim što doprinose normativnim obrascima društvenog i kognitivnog razvoja djece, očevi imaju važnu ulogu u sprečavanju izgubljenog razvojnog potencijala djece poboljšavajući njihovu ekonomsku i socijalnu skrb, poboljšavajući prehrambeni i zdravstveni status te baveći se pitanjima rodne nejednakosti (Roopnarine, 2015, prema Tamis-LeMonda, 2015). Parke (1996) naglašava kako se uloga oca preuzima postepeno, već nakon donošenja odluke o imanju djeteta i nastavlja se tijekom prilagodbe u razdoblju ženine trudnoće. Period trudnoće obilježen je razvojem tjelesne povezanosti upravo između majke i djeteta, dok je otac tu na neki način zakinut. Zbog te činjenice, smatra se da očeva uključenost nije toliko bitna za razvoj djeteta, iako bi otac trebao biti aktivan i u tom periodu te jednako kao i majka, doživljavati nova iskustva. U suvremenom svijetu, očevi su sve prisutniji na porodu te su emocionalna podrška majci i djetetu pri rođenju. Tako se unazad dvadeset godina, potiče i naglašava na izravan kontakt oca i djeteta odmah po rođenju. Takvim se činom, dijete i otac povezuju na nekoj drugoj razini, slično onoj koju su prolazili majka i dijete u razdoblju trudnoće. Nakon poroda, slijedi razdoblje prilagodbe, kako za majke i očeve, tako i za dijete. Smatra se da je majci potrebna podrška jer je rodila i na svijet donijela živo biće, ali podrška je itekako potrebna i ocu. Očevi, koji u pravoj mjeri ispunjavaju svoju roditeljsku ulogu, dokazuju kako su u odgoju sposobni za punu ravnopravnost s majkom. Kako navodi Pernar (2010) u većini slučajeva ponašanje majke prema djetetu je naučeno. Prema tome, očevi kroz prilagodbu i uključenost također mogu steći vještine kojima će doprinijeti djetetovom razvoju. Također, Brajša (2009) govori kako se očevi moraju emancipirati i izboriti za svoje mjesto unutar obitelji i roditeljstva te ističe kako je sve više očeva uključeno u odgoj te polako poprimaju većinu istih uloga kao što ih ima i majka. Na djetetov razvoj, prvenstveno utječe očev uspjeh u svim ulogama i aktivnostima koje izvršava. Tako se utjecaj oca na dijete može podijeliti na direktan i indirektan utjecaj (Hrdy, 1999). Direktnim utjecajem smatraju se očeva ponašanja kojima je samo dijete izloženo te poruke i stavovi koje otac kroz interakciju prenosi djetetu. Direktan utjecaj je veći samo ako se očeve interakcije s djetetom razlikuju od djetetove interakcije s majkom. Prema tome, otac može pozitivno utjecati na razvoj dječje samostalnosti i fine motorike ako prilikom hranjenja dopusti djetetu da samostalno uzima hranu u odnosu na majku koja će dijete osobno hraniti. S druge strane, indirektnim utjecajem smatra se očev utjecaj na druge ljude u djetetovu životu.

Taj indirektan utjecaj može se manifestirati kroz očev emocionalni odnos s majkom te čak i kroz obavljanje kućanskih poslova. Novijim istraživanjima, koja se bave očevom uključenosti u roditeljstvo, utvrđen je značajan, kompleksan i multidimenzionalan doprinos očeva koji je po važnosti za razvoj djeteta jednak majčinom (Cabrera i sur., 2000, prema Lewis i sur., 2009).

Interakcije između oca i djeteta ključne su za pravilan djetetov razvoj. Također, očevi su skloniji uključivati se u interakcije koje kod djeteta mogu izazvati strah kao jedan od oblika stimulacije. Hazen i suradnici (2010) proveli su istraživanje koje pokazuje kako se čak 40% očeva uključivalo u ponašanja kao što su fizički opasne situacije, facijalna i verbalno zastrašujuća ponašanja, ponašanja kojima se pokazuje strah te disocijativna ponašanja. Dakle, namjera oca ovim ponašanjima bila je iznenaditi ili uplašiti dijete. Prema tome, Paquette (2004) navodi da muškarci imaju tendenciju iznenađivanja i povećanja uzbuđenja kod djece te ih navode da preuzimaju određeni rizik. Na taj način, uče ih da budu odvažniji i hrabriji u takvim rizičnim situacijama. Takva vrsta igre, „rizična igra“, često se veže uz interakciju oca i djeteta, što je potvrdila i Sandseter (2013) koja je istraživanjem pokazala da muškarci postižu bolje rezultate na ljestvici traženja uzbuđenja, imaju liberalnije stavove prema „rizičnoj igri“ te češće omogućuju djeci da se uključe u „rizičnu igru“ nego što to čine žene. S druge strane, tu je i roditeljska osjetljivost. Često se bržnost i njega povezuju s majčinim obrascem ponašanja. Dakle, samim time, ocu se na neki način sugerira da je to dužnost majke. Roditeljska osjetljivost implicira ravnotežu između osiguravanja autonomije prilikom istraživanja kao i umirivanja djeteta kada je uznemireno. Upravo je igra način interakcije između oca i djeteta u kojoj očevi pokazuju svoju osjetljivost i kooperativnost, a to djetetu omogućuje istraživanje i autonomiju (Ćosić, 2017). Stimulirajućim ponašanjima koja su na granici igre i izazivanja straha, ali i umirujućim ponašanjima, očevi facilitiraju djetetovu sposobnost regulacije intenzivnih emocija, nošenja s prekomjernom stimulacijom te fokusiranja (Hazen i sur., 2010). Ukoliko otac pokaže manjak osjetljivosti i brige nakon interakcije koja uključuje strah, može se izazvati suprotna reakcija u kojoj će dijete manje regulirati emocijama te biti preplavljeno istim. Istraživanje koje uključuje očeve i njihovo intenzivno sudjelovanje u životu djeteta pokazuje da takva djeca imaju povećane kognitivne sposobnosti, izraženiju empatiju te manje stereotipnog razmišljanja prema rodnim ulogama (Lamb i Tamis-LeMonda, 2004).

5.1. Tipologija očeva

Pod pojmom otac podrazumijeva se odnos u kojem može, a ne mora biti zastupljena biološka sastavnica (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Postoji biološki otac (genetski) i nebiološki otac (adoptivni) koji može živjeti s djetetom ili odvojeno od njega, materijalno se brinuti ili ne brinuti za dijete te biti uključen u djetetov odgoj ili se držati po strani. Eggebeen i Knoester su 2001. godine (prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) podijelili muškarce na četiri osnovna tipa očeva: muškarci koji žive s maloljetnom djecom, muškarci koji žive odvojeno od svoje maloljetne djece, muškarci koji imaju odraslu i samostalnu djecu i muškarci koji su očevi postali ženidbom (očusi). Osim prema tipu očeva, muškarce (očeve) možemo podijeliti i prema vrsti uključenosti u odgoj djeteta. Pa tako prema uključenosti u odgoj muškarce (očeve) dijelimo na: u odgoj uključeni biološki očevi, u odgoj uključeni socijalni (nebiološki) očevi, u odgoj neuključeni biološki očevi i u odgoj neuključeni socijalni (nebiološki) očevi (Day i sur., 2005, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). S druge strane, neki autori spominju i pojam „roditeljski stil oca“. Arendell (1997, prema Klarin, 2004) opisuje tri stila očinstva. Prvi stil opisuje oca kao osobu koja zarađuje i koja je zadužena za materijalnu sigurnost obitelji. Ovaj stil lako možemo povezati s pojmom tradicionalnog očinstva po kojem se smatra da je majka zadužena za odgoj, dok je otac predstavljen kao „hranitelj obitelji“. Drugi stil očinstva podrazumijeva autonomnog oca koji ne pokazuje nikakve obveze prema vlastitoj obitelji i ne osjeća nikakvu odgovornost prema djeci. Takav stil oca jasno pokazuje znakove nezadovoljstva svojim intimnim i poslovnim životom, pa se često odlučuje na izvanbračne veze ili prekide bračnog odnosa te najčešće gubi vezu sa svojom djecom. Treći tip podrazumijeva „uključenog oca“ koji ravnopravno sudjeluje u odgoju djece, dijeli punu odgovornost s majkom te posjeduje emocionalnu, ali i materijalnu odgovornost prema obitelji. Očinski identitet stječe se aktivnim uključivanjem oca u obavljanju svih aktivnosti u obitelji, a kad stekne osnovne vještine, imat će sigurnost i samopouzdanje koje mu tada pružaju da bude kompetentan roditelj i ostvari pun doživljaj roditeljstva. Ove podjele stavljaju muškarce (očeve) u raznovrsne i zahtjevne višestruke uloge te će se tako doživljaj očinstva, zadovoljstvo i osjećaj kompetencije bitno razlikovati, ovisno o okolnostima i različitim obiteljskim, bračnim i širim društvenim potporama (Marsiglio i sur., 2000, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

U svim spomenutim podjelama nalazimo preklapanje triju aspekata: biološkog, hraniteljskog i odgojnog. Očinska uloga ovisi o mnogo toga te se situacija i kompetencije pojedinog oca trebaju individualno razmatrati. Činjenica je da će očinsku ulogu slabije ispunjavati očevi koji ne žive s djecom jer im okolnosti to ne dopuštaju. Jednako tako, očinsku ulogu će teško ispuniti i muškarci s djecom iz prethodnih ženinih brakova jer tu uloga nije jasno definirana. Prema rezultatima istraživanja u različitim dijelovima svijeta, na uključenost očeva u podizanju djeteta utječu čimbenici kao što su: količina očeva slobodnog vremena, majčina zaposlenost, broj odraslih ukućana te dob najmlađeg člana (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Moguće je zaključiti kako biti dobar i kompetentan otac zahtjeva niz specifičnih znanja i vještina. Prije svega, važno je napomenuti da djeca uče po modelu, a njihov model su i majka i otac. Važno je da otac s djetetom ima blizak i topao odnos, da pokazuje osjećaje i bude siguran u svoje postupke. Djetetovim odrastanjem, uloga oca postaje sve veća te se sudjelovanjem oba roditelja u odgoju i razvoju njihove djece olakšava njihovo formiranje identiteta te skladan i zdrav razvoj. Očev odgojni utjecaj jednako je važan i kćeri i sinu, ali u različitim segmentima. Sinu, otac služi kao model s kojim se identificira, pronalazi i formira svoj identitet. Jednako tako, važan je i u formiranju kćerina identiteta. Stoga je očeva prisutnost, bez obzira na prije navedene podjele i aspekte, vrlo važna za dijete, njegov odgoj te zdrav rast i razvoj.

5.2. Očeva uključenost u odgoj djeteta

Učinci očeve uključenosti u razvoju i odgoju djece, temelje se na: specifičnoj dimenziji očeve uključenosti, ishodima odgoja djece i odlukama kojima očevi utječu na djecu (Cabrera i sur., 2000). Temeljne dimenzije očinstva iznio je Canfield (1996, prema Klarin, 2006). Prva i najbitnija dimenzija je uključenost. Uključenost podrazumijeva visok angažman oca kao roditelja te njegovu pristupačnost i odgovornost za dijete. Kao druga dimenzija navodi se dosljednost. Dosljednost kao takva odnosi se na pouzdanost u odnosima otac-dijete. Drugim riječima, otac treba steći povjerenje svog djeteta da bi ga ono poštovalo i pouzdalo se u njega u svim životnim situacijama. Kao treća dimenzija navodi se svjesnost koja podrazumijeva poznavanje djeteta i njegovih potreba. Ukoliko su njegove potrebe adekvatno ispunjene, odnos otac-dijete bit će kvalitetniji. Četvrta dimenzija je briga. Briga podrazumijeva skrb i uključenost oca u djetetov razvoj.

Na stupanj očeve uključenosti utječe i interakcija nekoliko čimbenika (Lamb i Tamis-LeMonda, 2004). Prvi čimbenik vezan je uz psihološke faktore te podrazumijeva motivaciju i samopouzdanje. Razina motiviranosti razlikuje se od roditelja do roditelja, pa tako i od oca do oca. Motiviranost kod očeva ovisi o obujmu njihovih obaveza, kako poslovnih tako i roditeljskih jer otac je i dalje hranitelj obitelji bez obzira na zaposlenost majke (Lamb i Tamis-LeMonda, 2004). Iako je činjenica da je porasla zaposlenost majki, Lamb i Tamis-LeMonda (2004) tvrde da motivacija i sudjelovanje očeva u odgoju ne rastu ravnomjernom brzinom, a razlog tome je upravo razmišljanje da otac nema potrebne kompetencije i vještine za brigu o malom djetetu. Takvo razmišljanje dolazi od društva čije su norme tradicionalno definirane. Primjerice, majka je ta koju je priroda namijenila za rađanje i brigu oko djeteta, a otac će svojim nevještim postupcima naštetiti djetetu ili pak neće adekvatno odgovoriti na sve djetetove potrebe. S obzirom na proces tranzicije k promijenjenom očinstvu, sve je veća uključenost očeva u odgoj djece te ravnopravni roditeljski odnosi pokazuju da se današnji očevi nalaze upravo u procesu promjene shvaćanja takvog razmišljanja. Drugi čimbenik podrazumijeva djetetov temperament i spol, to jest, osnovne karakteristike djeteta. Odnos između oca i djeteta može se opisati kao recipročan odnos u kojem glavnu ulogu ima upravo djetetov temperament te karakteristike djetetova ponašanja koje znatno utječu na očevu uključenost. Parke (1996) smatra da većina očeva pokazuje veći interes za mušku djecu te su skloniji razvijanju intelektualnih i fizičkih sposobnosti kod dječaka. S druge strane, očevi kod djevojčica češće iskazuju fizičku bliskost i nježnost te svoj odgoj usmjeruju na razvoj ženstvenosti. Treći je čimbenik socijalna podrška koja podrazumijeva interakciju oca i djeteta s majkom ili s ostalim članovima obitelji, odnosno s drugim osobama iz djetetova okruženja, pri čemu daleko najvažniji utjecaj na djetetov odgoj ima upravo odnos oca i majke. Kao četvrti čimbenik Lamb i Tamis-LeMonda (2004) navode utjecaj kulture i zajednice u kojoj obitelj živi. Izazovi i prepreke na koje suvremeni očevi nailaze često su povezani s društvenim, odnosno kulturnim shvaćanjem očinstva. Također, jedan od čimbenika koji također uvjetuje uključenost jest očeva obrazovna razina. Smatra se da se visokoobrazovani očevi više uključuju u obiteljske aktivnosti nego očevi čiji je stupanj obrazovanja niži (Arendell, 1997). Moguće je zaključiti da puno faktora utječe na očevu uključenost u odgoj djeteta.

Čudina-Obradović i Obradović (2006) objašnjavaju kako se razlike u količini uključenosti oca i majke ne mogu objasniti isključivo znanjem ili vještinama koju

roditelji posjeduju. Vidljivo je da se očevi, koji se zaista bave djetetom, ponašaju jednako kao i majke i jednako vješto zadovoljavaju sve potrebe djeteta. Istraživanja su pokazala da se majke i očevi ne razlikuju samo prema količini vremena koju posvećuju djeci, nego i prema vrsti uključenosti, poslovima koje obavljaju za djecu te prema načinu pristupa djetetu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Neki autori (Lamb, 1986, prema Cabrera i sur., 2000) sugeriraju da je odgovornost očeva, koja je često zanemarena kao dio istraživanja, možda i najvažnija komponenta očeve uključenosti. Također, za očeve skrbnike i one koji to nisu, financijsko uzdržavanje djece vrlo je važan oblik očeve odgovornosti, dok otac koji živi u obitelji (zajednici) također ima i odgovornost biti model i primjer svojoj djeci. Stupanj očeve uključenosti povećava se s dobi djeteta, a upravo je najveća promjena vidljiva na prijelazu iz predškolskog u školsko doba. Specifičnost očeve uključenosti je kvaliteta očinskog bavljenja koja se očituje u očevoj igri s djetetom.

„Prema Schwartzmanu (1986), djeci nije nužno potrebno opsežno vrijeme igranja da bi imali određenu korist od aktivnosti. Kvaliteta interakcije roditelj-dijete važnija je od količine uključenosti, a ovo može biti još relevantnije za očeve ili odrasle koji sudjeluju u fizičkoj igri sa svojom djecom (Parke, 2000).“ (Prema Paquette, 2004, str. 203).

Očeva igra s djetetom više je tjelesna, povezana s kretanjem, sportom i razvijanjem vještina, dok aktivnosti njege djeteta uglavnom prepušta majci (Lamb, 2002). Igra s očevima osobito povoljno utječe na djetetovu emocionalnu kontrolu, društvenu prilagođenost i popularnost, a pozitivni emocionalni ton i očevi izrazi ljubavi i prijateljstva povećavaju djetetovu društvenu i školsku uspješnost kao i odsutnost agresije ili depresije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Djeca koja imaju pristupačnog i zainteresiranog oca, koji je uključen u njihov razvoj i odgoj, pokazuju manje problema u ponašanju, manje su izložena raznim oblicima rizičnog ponašanja (cigaretama, alkoholu i drogi), manje napuštaju školu i obaveze, a imaju i veće obrazovne ambicije. Stoga se smatra da je očeva uključenost jednako važna, ako ne i važnija od majčine, za djetetova postignuća u odrasloj dobi.

5.3. Očeva odsutnost u odgoju djeteta

Sve više, provode se istraživanja koja ukazuju na to da je očeva uključenost važna u socijalnom, intelektualnom i emocionalnom razvoju djece. U današnjem društvu i vremenu svjedočimo novim obiteljskim strukturama koje su odraz trenutnih

načina života te zapreka koje postavlja suvremeno društvo. Još uvijek ne znamo imaju li te nove obiteljske strukture dobre ili loše učinke na dječji razvoj.

„Jedna od posljedica transformacija u obiteljskoj strukturi je odsutnost ili povremena prisutnost oca. Ona se u kombinaciji s tendencijom prema standardizaciji roditeljske prakse i roditeljske permisivnosti, koja se najvjerojatnije razvila kao reakcija na prekomjeran roditeljski autoritet u tradicionalnim obiteljima, može djelomično povezati s porastom problema sa socijalnom prilagodbom djece, posebno dječaka.“ (Paquette, 2004, str. 197).

Naime, dječaci koji odrastaju bez očeva imaju više poteškoća u razvoju rodnog identiteta, školskom uspjehu, psihosocijalnoj prilagodbi i samokontroli. Dumas (1999, prema Paquette, 2004) navodi eksternalizirajuće ponašanje, napuštanje škole, ovisnost o supstancama i samoubojstvo te smatra kako su navedeni problemi daleko češći među dječacima nego djevojčicama. Naravno, odsustvo očeva negativno utječe i na razvoj djevojčica, ali ti su efekti manjeg intenziteta i trajanja. Djevojčice bez oca u određenoj fazi svog života teže uspostavljaju odgovarajuće kontakte i veze s muškarcima (Cabrera i sur., 2000). Također, djevojčice koje odrastaju u obitelji u kojoj otac nije prisutan imaju tendenciju iskazivanja internalizirajućih ponašanja, dok dječaci imaju tendenciju razvijanja eksternalizirajućih ponašanja, manje su popularni i nerado se uključuju u grubu igru (Parke i sur., 2002). Djeca, čiji očevi redovito provode aktivnosti kao što je fizička igra, iskazuju visoke razine pozitivnih osjećaja tijekom igranja te samim time dobivaju i veću popularnost od strane vršnjaka (MacDonald i Parke, 1984). Nedavna istraživanja sugeriraju da očevi imaju puno veću ulogu od majki u socijalizaciji dječjih emocija, a posebno u regulaciji bijesa (Parke i sur., 2002).

„Iznimno je važno naglašavati aktivan odnos između oca i djeteta jer se tako stvara mehanizam za prenošenje samopouzdanja koji omogućava djeci da razviju drugu vrstu socijalnih kompetencija, a to su natjecateljske vještine. Pod natjecateljske vještine ne podrazumijevamo samo tjelesne borbene vještine, nego i one psihološke atribute koji pojedincima omogućuju obranu, suočavanje s nevoljama i prijetnjama iz okruženja, razinu samopoštovanja koja omogućuje pojedincu da se suprotstavi drugima.“ (Paquette, 2004, str. 209-210).

Aktivan odnos između oca i djeteta pomoći će djeci da budu hrabrija kada naiđu na nova iskustva. To će im kasnije omogućiti da lakše savladaju prepreke na njihovom osobnom putu te da budu uspješni i sretni. S druge strane, utvrđeno je da je nesigurna privrženost ocu povezana s više problema u ponašanju, neovisno o kvaliteti privrženosti djeteta majci (Bureau i sur., 2017). Pa je tako sigurna privrženost ocu, ali

ne i majci, povezana s manjim brojem eksternaliziranih problematičnih ponašanja djece (Kochanska i Kim, 2013). Ova saznanja mogu se djelomično objasniti činjenicom da su očevi češće modeli po kojima djeca uče agresivna ponašanja (npr. tijekom grube igre) u odnosu na majke. Ako ta agresivna ponašanja, koja prilikom igre služe kao oblik stimulacije, nisu potkrijepljena roditeljskom osjetljivošću i jasnim postavljanjem granica prihvatljivog ponašanja, djeca mogu agresivno ponašanje doživjeti prihvatljivim i posljedično ga koristiti u nizu socijalnih situacija (Bureau i sur., 2017). Odsustvo oca također je praćeno i financijskim poteškoćama, a znamo da su ekonomske prilike usko povezane s kvalitetom obrazovanja. „Tijekom srednjeg djetinjstva, uključenost oca u školovanje djece u obiteljima samohranog roditelja i obitelji s dva roditelja povezana je s većim akademskim postignućima i uživanjem u školi od strane djece“ (Nord i sur., 1997, prema Cabrera i sur., 2000). Doživljaj napuštenosti od strane oca za djecu predstavlja psihološki stres koji se tada manifestira u njihovom cjelokupnom razvoju. Stoga je vrlo važno da se naglašavaju dobrobiti očeve uključenosti, ali i da se jasno istaknu posljedice očevog odsustva na djetetov razvoj. Postavlja se pitanje jesu li različiti načini interakcije roditelja i djeteta, muškaraca i žena, još uvijek prilagodljivi djeci današnjice.

6. IZAZOVI SUVREMENOG OČINSTVA

Promjenama u shvaćanju obitelji, događaju se i promjene u shvaćanju očinstva. Tako, suvremeni očevi, nailaze na cijeli niz izazova. Samohrano očinstvo, homoseksualne obitelji i posvojenja te nebiološko očinstvo, javljaju se u sve većem omjeru. Pećnik i Starc (2010) naglašavaju kako društvene promjene uvelike obilježavaju kontekst u kojem se odvija suvremeno roditeljstvo te pred roditelje postavlja neke nove izazove i potrebu za drugačijim oblikom odgovornosti. Društvene promjene kao takve obuhvaćaju i promjene u svijetu rada te se žene sve više fokusiraju na izgradnju karijere, dok muškarci tako preuzimaju sve veću odgovornost u odgoju i brizi oko djece. Jednako tako, s promjenama se javlja i tendencija raskida brakova u kojoj u najvećoj mjeri ispaštaju upravo očevi.

6.1. Samohrano očinstvo

Jednoroditeljske obitelji, u današnjem suvremenom svijetu, sve su češće. U takvim obiteljima, roditeljsku ulogu obavlja samo jedan roditelj (majka ili otac). Naglasak je na samohranom ocu, koji je zbog nekog razloga morao sam nastaviti sa svojom roditeljskom ulogom. Ranije u tekstu navedeni su razlozi nastanka jednoroditeljskih obitelji, pri čemu je jedan od najčešćih razvod braka. Samohrani očevi (a i majke) nerijetko su suočeni s predrasudama iz okoline, često su izloženi ismijavanju, osuđivanju, podcjenjivanju te im se odbija pružiti pomoć i podrška (Fišer i sur., 2006). Nerazumijevanje okoline ne utječe samo na ponašanje drugih osoba u društvu prema samohranim roditeljima, nego i na sposobnost roditelja da se suočavaju sa svakodnevnim izazovima samohranog roditeljstva, kao i na njihove stavove i osobni doživljaj samohranog roditeljstva (Raboteg-Šarić i sur., 2003). Moguće je izdvojiti dvije vrste očeva i njihovog prihvaćanja samohrane roditeljske uloge prema individualističkoj i strukturalističkoj teoriji (Risman, 1986). Prva teorija, individualistička, pretpostavlja da očevima nedostaje motivacija i vještine koje bi im omogućile da ostvare privrženost koja je potrebna za djetetov razvoj. Druga teorija, strukturalistička, pretpostavlja da je ljudsko ponašanje uvjetovano socijalnim kontekstom u kojem ljudi žive, pa će zato samohrani očevi ulogu skrbi i brige o djeci preuzeti na sebe te će tako razviti potrebne vještine. Kasnije je istraživanjem (Risman, 1986) potvrđena druga teorija, strukturalistička. Iskustva koja očevi steknu u djetinjstvu i usvajanje spolnih uloga ne stvaraju striktno obrasce ponašanja s obzirom

na spol. Tako spolno određeni zahtjevi u određenim situacijama utječu na ponašanje odraslih, što tada samohranim očevima omogućuje da usvoje vještine koje su im potrebne za odgoj djeteta. Iako živimo u suvremenom svijetu, društvom i kulturom određene su spolne uloge koje se teško mijenjaju, stoga samohrani očeви ruše stereotipe na koje smo naučeni.

6.2. Neravnopravnost očeva pri razvodu

Prema Pavlu Brajši (2009), otac i majka su u neravnopravnom položaju već unutar samog braka, a ta neravnopravnost još više dolazi do izražaja nakon rastave. Žene su na boljoj poziciji kao roditelji u samom društvu, pa tako i pred sudom. Majci se priznaju veće mogućnosti i veće sposobnosti njege i odgoja djeteta, nego ocu te se smatra da majka ima više onoga što djetetu treba, nego otac. Zanimljivo je da to ne smatra samo društvo, već i sami očevi. Također, uloga emotivnog oslonca prepuštena je majci, dok oni ostaju na periferiji roditeljskih zbivanja (Brajša, 2009). U slučaju rastave braka, otac i majka često dijele vrijeme koje provode s djetetom, ali to nije slučaj i sa skrbništvom. Odlukom suda, majka, odnosno otac, postaje glavni skrbnik djeteta dok drugi roditelj ima određenu količinu vremena koje može provesti s djetetom. Prema tome zaključujemo da je jedan od roditelja, najčešće otac, višestruko zakinut za vrijeme sa svojim djetetom te je njegova roditeljska uloga uvelike smanjena u odnosu na ulogu glavnog skrbnika. U Hrvatskoj, prema Državnom zavodu za statistiku, u 2017. godini bilo je 3710 rastavljenih s uzdržavanom djecom. Od toga su u 81,8 % slučajeva djeca pripala majci, a samo u 11 % slučajeva ocu, dok je u 6,7 % slučajeva skrbništvo bilo podijeljeno. Dakle, statistika nam govori da su jednoroditeljske obitelji ovisno o spolu glavnog skrbnika, u velikoj međusobnoj disproporciji, premda Obiteljski zakon konstatira da su majka i otac u ravnopravnom položaju (Raboteg-Šarić i sur., 2003). Nadalje, prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, u Hrvatskoj je bilo 1 215 865 obitelji od čega je obitelji s djecom bilo 71,4 %, a obitelji bez djece bilo je 28,6 %. Kada bi podatke iz 2011. usporedili s podacima ranijih popisa, pokazao bi se stalni pad udjela tipa obitelji „par s djecom“ u ukupnom broju obitelji. Na primjer, udio takvih obitelji 1953. bio je 63,5 %, dok je 2011. udio bio 54,3 %. Istodobno raste i udio obitelji tipa „par bez djece“ i „majka s djecom“, odnosno „otac s djecom“ (Državni zavod za statistiku, 2011). Iako su roditeljske uloge na neki način ukorijenjene, imaju tendenciju promjene jer ovise o

vanjskom kontekstu koji kroz ekonomske, tržišne i političke karakteristike formira uloge te predstavlja zapreku napretka k ravnopravnom roditeljstvu.

7. JAČANJE KOMPETENCIJA OČEVA

Svakom roditelju, potrebna je podrška okoline. Roditelju je, bez obzira na iskustvo, broj djece ili uključenost/odsutnost potrebno pružiti podršku i ohrabriti ga da aktivno ispunjuje svoju ulogu. Prema Konvenciji UN-a o pravima djeteta (1989), svako dijete ima pravo da njegov roditelj dobije odgovarajuću podršku i pomoć društva u ispunjavanju svojih roditeljskih odgovornosti. Društvo kao takvo ima najvažniji zadatak, a to je osigurati kvalitetnu podršku roditeljima kako bi osnažili obitelji da ispunjuju svoje temeljne zadaće, a to je podizanje djece i omogućavanje roditeljima da pruže kvalitetnu i primjerenu skrb svojoj djeci (Sandbaek, 2007, prema Pećnik i Starc, 2010).

Premda je odgovornost očeva, najvažnija komponenta očeve uključenosti, ona je često zanemarena od strane autora u mnogim istraživanjima (Lamb, 1986, prema Cabrera i sur., 2000). Biti otac, znači prepoznati svoju ulogu i preuzeti odgovornost za nju, dok osjećati se ocem, znači ostvariti određenu bliskost s djetetom. Kako bi otac prepoznao svoju ulogu i preuzeo odgovornost, mora biti aktivno prisutan u životu djeteta od samog rođenja. U suprotnom, nije moguće primjereno uključivanje u faze razvoja djeteta jer tada neće biti potrebnih temelja za stvaranje kvalitetnog odnosa, a to će se itekako manifestirati u adolescentskoj dobi kada dijete svojim eksternalizirajućim i/ili internalizirajućim ponašanjem traži u ocu tipičnu mušku figuru. Profesionalne obaveze, emocionalna "nepismenost", primarna uloga majke, negativna iskustva iz djetinjstva, kulturne i društvene osude, sve su to izazovi s kojima se susreću suvremeni očevi te se tako dovodi u rizik iskustvo samog očinstva čineći ga kompleksnim i otežanim. Zbog toga, očevu ulogu i njegove socio-emocionalne kompetencije treba itekako podržati jer se samim time ulaže u zdravlje djeteta, a i same obitelji. Podrške često nedostaje samohranim roditeljima, odnosno očevima. Samohrani očevi nerijetko su suočeni s predrasudama iz okoline, često su izloženi ismijavanju, osuđivanju, podcjenjivanju te im se zato odbija pružiti pomoć i podrška (Fišer i sur., 2006). Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović (2003) istraživanjem su došli do zaključka da samohrani roditelji najveću podršku dobivaju od vlastite obitelji i svoje djece, ali i od prijatelja i kolega s posla. Dok najmanje podrške dobivaju upravo od okoline, odnosno od drugih roditelja i njihovih obitelji te institucija kao što su Centar za socijalnu skrb ili Crkva. Jednako tako, podrške fali i očevima koji nisu samohrani. Zbog određenog pritiska društva i postavljenih normi, očevi često zanemaruju svoju

ulogu jer nisu dovoljno educirani i podržani od strane okoline. Iako smatraju da su nevažni, radionica "Klub očeva" koja je namijenjena samo njima, dokazuje suprotno. Radionice „Klub očeva“ provode se u dječjim vrtićima i obiteljskim centrima u 15 županija i 38 gradova Republike Hrvatske.

7.1. Podrška samohranim očevima u Hrvatskoj

U Hrvatskoj, postoji nekoliko udruga samohranih roditelja, odnosno očeva. Primarni cilj takvih vrsta udruga su nastojanja samohranih očeva da dođu do izražaja te da ih društvo prihvati i poštuje jednako kao i samohrane majke. "Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET" primarno se bavi organiziranjem radionica, projekata i programa. Glavni cilj joj je pružanje podrške i savjeta samohranim roditeljima. U njihovom radu moguće je zatražiti savjetovanje sa socijalnim radnikom ili pravnikom, a često organiziraju besplatne radionice i projekte (Projekt KALEIDOSKOP). Također, nastoje što više pomoći samohranim roditeljima usmjeravajući ih na pravi put na kojem nisu sami i osuđeni od strane društva. Tu je i "Hrvatska udruga za ravnopravno roditeljstvo" kojoj je cilj promicanje ravnopravnog roditeljstva, odnosno zaštita prava djeteta na cjelovitu obitelj bez obzira jesu li roditelji zajedno ili ne. Ova udruga, aktivno podupire prestanak diskriminacije samohranih očeva, posebno u Centrima za socijalnu skrb te na sudovima. Samohranim obiteljima nudi psihološku pomoć, telefonsko savjetovanje, besplatne radionice te nastoji ovaj problem neravnopravnog roditeljstva što više približiti javnosti putem stručnih predavanja. Godine 2007. osnovana je i udruga pod nazivom "Dudeki-Udruga za zaštitu prava muškaraca i djece u obitelji te pomoć samohranim očevima". Kako i sam naziv udruge kaže, pozivaju sve muškarce koji su obespravljeni, kao i samohrane očeve koji trebaju pravnu ili savjetodavnu pomoć, da im se jave. Cilj udruge je promicanje, unapređenje i zaštita prava očeva te zaštita prava djece na principima Opće deklaracije o ljudskim pravima. Bave se i promicanjem ravnopravnog postupanja prema osobama obaju spolova u skladu s Obiteljskim zakonom te pružanjem potpore i podrške očevima u njihovoj roditeljskoj ulozi. Udruga pruža savjetodavnu i pravnu pomoć svim zainteresiranim članovima i građanima, a samim time potiče i razmjenu iskustava kako bi se članovi što više povezali. Još jedna udruga osnovana je s ciljem pružanja psihosocijalne, pravne i moralne stručne pomoći i potpore u postupku rastave te već rastavljenim i samohranim roditeljima. Udruga "Borci" svoju pomoć i potporu pružaju u obliku radionica, seminara i predavanja, a sve s ciljem senzibilizacije i

edukacije javnosti. Iako se čini kako samohrani očevi nemaju dovoljno podrške, pretraživanjem interneta može se naći pregršt udruga, radionica i sličnih aktivnosti u kojima samohrani roditelji, odnosno očevi, mogu potražiti pomoć.

7.2. Literatura namijenjena očevima

Literatura, koja je u prošlosti bila jedini izvor informacija za roditelje, bila je najčešće namijenjena majkama. U takvoj literaturi isticala se isključivo važnost majke u razvoju djeteta, dok se uloga oca zanemarivala i odbacivala kao nešto važno u ranom razvoju djeteta. Ipak, javlja se tendencija češćeg analiziranja i prikazivanja očeva, kako u literaturi, tako i u znanstvenim i istraživačkim člancima. Uključivanjem očeva u aktivnosti te njegu i brigu za dijete, društvo je shvatilo da su oni jednako važni u odgoju i razvoju djeteta kao i majke. Još 1997. Armin A. Brott objavljuje priručnik za roditelje pod naslovom *Kako biti tata*.

„Dok se većina knjiga za roditelje usredotočuje na način na koji se djeca u tom razdoblju razvijaju, ova knjiga bavit će se prije svega time kako se razvijaju očevi. Riječ je o pristupu koji se rijetko iskušava, ako je takvih pokušaja uopće i bilo.“ (Brott, 1997, str 16).

Priručnik se bavi razvojem djeteta, ali i razvojem očinstva, što nije čest slučaj kod literature povezane s djecom. Svako poglavlje priručnika pomaže očevima te im daje uvid u glavna područja razvoja njihovog djeteta: fizičkog, intelektualnog, verbalnog i socioemocionalnog. Kroz priručnik autor razmatra sve što proživljavaju novi očevi te im daje potrebnu emocionalnu i psihičku podršku. Također, navodi i aktivnosti koje očevi mogu provoditi sa svojom djecom, što na neki način sugerira da moraju biti aktivni u svojoj roditeljskoj ulozi. Sljedeća knjiga koja usmjerava i daje podršku očevima je *Kako biti vođa vučjeg čopora* (2016), autora Jespera Julla. Autor (2016) u uvodu objašnjava kako je problem današnjih obitelji to što su sama djeca vukovi predvodnici, a njihovi roditelji besciljno lutaju šumom. Problem se javlja u tome što roditelji misle da će, ako rade nešto na način suprotan onome kojim su živjeli njihovi roditelji, sve biti u redu. Dakle, ne samo da današnjim generacijama nedostaje podrške, već im nedostaje i hrabrosti da svoju obitelj predvode i formiraju u zdravu i sretnu zajednicu.

„Znanstvenici koji se bave odgojem, pedagozi, ljudi poput mene, raspravljaju o mnogim temama, ali o jednoj činjenici ne. O činjenici oko koje nema nikakvih sumnji i rasprava: *djeci treba vodstvo odraslih*. To znamo zato

što djeci koja žive bez vodstva roditelja nije dobro – bilo da su sami, bilo da žive samo s drugom djecom ili s roditeljima koji ne znaju ili ne žele preuzeti vodstvo.“ (Juul, 2016, str.11).

Ovakva vrsta literature potrebna je svim roditeljima, a najviše očevima koji žele na pravi način predvoditi svoju djecu (obitelj) te im osigurati zdravo okruženje za optimalan razvoj. U današnje vrijeme, internet, knjižnice i knjižare prepune su korisne i hvalevrijedne literature koje očinstvo i očeve kompetencije mogu podići na viši nivo.

8. ZAKLJUČAK

Suvremena obitelj posljedica je promjena na gospodarskom, ekonomskom i moralnom planu društva te se sukladno s tim promjenama mijenjaju i njene vrijednosti. Transformacijom obitelji kao temeljne socijalne zajednice, mijenjaju se i uloge muškaraca i žena u obitelji. Tradicionalne obiteljske vrijednosti postepeno se zanemaruju, a njih zamjenjuju nove obiteljske strukture. Iako obitelj jest vitalna i univerzalna tradicija, u suvremenom svijetu svjedoci smo promijene načina njene organizacije, podjele uloga, strukture članova i slično. Suvremeno shvaćanje roditeljstva pred roditelje postavlja nove izazove u ispunjavanju roditeljskih odgovornosti, pa se roditeljstvo više ne smatra samo majčinom dužnosti, nego i očevom. Čudina-Obradović i Obradović (2006) suvremeno roditeljstvo definiraju kao spajanje obje roditeljski uloge. Dakle, roditeljstvo više nije samo majčinstvo, nego zajednički dogovor majke i oca koji se prilagođavaju svakodnevnim situacijama, odlučuju o podjeli dužnosti i poslova oko djece, s djecom i zbog djece. O očinstvu kao pojmu i njegovoj važnosti u prošlosti se rijetko moglo čuti. Smatralo se da je majka ta koja ima utjecaj na dijete i njegov razvoj te je prevladavao stav da je otac sekundarna figura u obitelji (Newland i Coyl, 2010, prema Cvrtnjak, 2013). Uslijed različitih socio-ekonomskih promjena, današnji očevi postaju aktivni sudionici u odgoju djeteta te se smatra da očinstvo kao uloga doživljava najjaču i najtemeljitiiju dekonstrukciju (Milić, 2001). Smatra se da je otac, kao i majka, roditelj, skrbnik, hranitelj, ali i odgojitelj, učitelj, zaštitnik i uzor (Lamb i Tamis-LeMonda, 2004). Također, današnji očevi sebe ne smatraju samo financijski odgovornima za obitelj, nego odbacuju i društveni pritisak da sve odluke pripadaju samo njima. Svoju novu ulogu hrabro prihvaćaju te je kreiraju prema vlastitim vrijednostima i stavovima, a ne prema društvenim očekivanjima. S druge strane, razvija se i koncept „erozije očinstva“ koji opisuje neuspješno prilagođavanje očeva na nove društvene zahtjeve. U tom slučaju, uloga oca kao takvog nestaje te se opadanje autoriteta oca u obitelji zamjenjuje alternativnim modelom očinstva. Iako se uočava tranzicija k promijenjenom očinstvu, neki elementi još uvijek ukazuju da promijenjeno očinstvo nije u potpunosti ostvareno. Briga za djetetov fizički i psihički razvoj, sve veća uključenost očeva u odgoj djece i ravnopravni roditeljski odnosi pokazuju da se današnji očevi nalaze upravo u procesu promjene. Očeva je uloga nezamjenjiva jer svojom uključenosti pozitivno utječe na sve aspekte djetetova razvoja. Osim što doprinose normativnim obrascima društvenog

i kognitivnog razvoja djece, očevi imaju važnu ulogu u sprečavanju izgubljenog razvojnog potencijala djece poboljšavajući njihovu ekonomsku i socijalnu skrb, poboljšavajući prehrambeni i zdravstveni status te baveći se pitanjima rodne nejednakosti (Roopnarine, 2015, prema Tamis-LeMonda, 2015). Zbog svoje važnosti, uloga očeva se popularizirala te se provodi sve više istraživanja na temu očeve uloge u razvoju i odgoju djeteta. Tako istraživanje, koje uključuje očeve i njihovo intenzivno sudjelovanje u životu djeteta, pokazuje da takva djeca imaju povećane kognitivne sposobnosti, izraženiju empatiju te manje stereotipnog razmišljanja prema rodnim ulogama (Lamb i Tamis-LeMonda, 2004). Stoga je vrlo važno da se naglašavaju dobrobiti očeve uključenosti, ali i da se jasno istaknu posljedice očevog odsustva na djetetov razvoj. Društvene promjene uvelike obilježavaju kontekst u kojem se odvija suvremeno roditeljstvo te pred roditelje postavlja neke nove izazove i potrebu za drugačijim oblikom odgovornosti. Jednako tako, s promjenama se javlja i tendencija raskida brakova u kojoj u najvećoj mjeri ispaštaju upravo očevi. Samohrani očevi (a i majke) nerijetko su suočeni s predrasudama iz okoline, često su izloženi ismijavanju, osuđivanju, podcjenjivanju te im se odbija pružiti pomoć i podrška (Fišer i sur., 2006). Suprotno dokazuju udruge koje su osnovane kako bi podršku i pomoć dobili upravo oni koji su suočeni s takvim izazovom, samohranim roditeljstvom. Podršku imaju i očevi koji nisu samohrani, a nju sve više mogu naći u literaturi koja je namijenjena upravo njima. Iz svih navedenih teorija i činjenica, možemo zaključiti kako je očeva uloga neizmjerljivo bitna u razvoju i odgoju djeteta, ali i kako bi se očevi trebali emancipirati od stereotipa i objeručke prihvatiti roditeljsku ulogu te aktivno sudjelovati u svim aspektima djetetovog života. Jedino tako će shvatiti kako će briga za dijete i uključivanje u njegov razvoj i odgoj, promijeniti ne samo dijete, nego i njih same.

LITERATURA

- Arendell, T. (1997). *Contemporary parenting, challenges and issues*. London: Sage publications.
- Arendell, T. (2000.) Conceiving and investigating motherhood: The decade's scholarship. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1192-1207.
- Barker, J. (2008). Men and motors? Fathers' involvement in children's travel. *Early child development and care*, 178(7-8), 853-66.
- Bird G., Melville K. (1994). *Families and Intimate relationships*. New York: McGraw-Hill.
- Brajša, P. (1995). *Očevi, gdje ste?* Zagreb: Školske novine
- Brajša, P. (2009). *Brak i obitelj iz drugoga kuta*. Glas Koncila. Zagreb
- Brott, A. A. (1997). *Kako biti tata*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Bureau, J. F., Martin, J., Yurkowski, K., Schmiedel, S., Quan, J., Moss, E., Deneault, A. A., Pallanca, D. (2017). Correlates of child-father and child-mother attachment in the preschool years. *Attachment & Human Development*, 19(2), 130-150.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the Twenty-first century. *Child Development*, 71, 127-136.
- Canfield, K. (1996). *The Heart of a Father: How You Can Become a Dad of Destiny*. Chicago: Northfield Publishing.
- Carpenter, B. (2002). Inside the portrait of the family. *Early Child Development and Care*, 172(2), 195-202.
- Cvrtnjak, I., Miljević-Riđički, R. (2013). Očevi nekad i danas. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LXI(1), 113 – 119.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: Izazovi i mogućnosti. *Revija socijalne politike*, X(1), 45-68.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing.
- Čulić, LJ. (2019). *Elementi promijenjenog očinstva u svakodnevici očeva u Hrvatskoj*. Diplomski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za sociologiju.

- Ćosić, J. (2017). *Privrženost ocu i funkcioniranje u djetinjstvu*. Završni rad. Osijek: Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- Day, R. D., Lewis, C., O'Brien, M., Lamb, M. E. (2005). Fatherhood and father involvement: Emerging constructs and theoretical orientations. U: V. L. Bengtson, A. C. Acock, K. R. Allen, P. Dilworth-Anderson i D. M. Klein (ur.) *Sourcebook of family theory and research* (pp. 341–366). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Delač Hrupelj, J., Miljković, D., Lugomer Armando, G. i suradnici (2000). *Lijepo je biti roditelj: priručnik za roditelje i djecu*. Zagreb: Creativa
- Dumas, J. E. (1999). *Psychopathologie de l'enfant et de l'adolescent*. Paris, Bruxelles: De Boeck Université.
- Eggbeen, D. J., Knoester, C. (2001). Does Fatherhood matter for men? *Journal of Marriage and the Family*, 63, 381-393.
- Filliozat, I. (2011). *Nema savršena roditelja*. Zagreb: Oko tri ujutro
- Fišer, S., Marković, N., Radat, K., Ogresta, J. (2006). „ZA“ i „O“ *jednoroditeljskim obiteljima*. Zagreb: Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET
- Hazen, N. L., McFarland, L., Jacobovitz, D., Boyd-Soisson, E. (2010). Father's frightening behaviours and sensitivity with infants: relations with father's attachment representations, father – infant attachment, and children's later outcomes. *Early Child Development and Care*, 180(1-2), 51-69.
- Hrdy, S. B. (1999). *Mother nature: Maternal instincts and how they shape the human species*. New York: Ballantine.
- Juul, J. (2016). *Kako biti vođa vučjeg čopora*. Zagreb: Naklada OceanMore.
- Klarin, M. (2004). Očeva uloga u razvitku samopoštovanja. *Napredak*, 144(4), 442-450.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu – roditelji, vršnjaci, učitelji kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kochanska, G., Kim, S. (2013). Early attachment organization with both parents and future behavior problems: From infancy to middle childhood. *Child Development*, 84, 283– 296.

- Lamb, M. E. (Ed.). (1986). *The fathers role: Applied perspectives*. New York: Wiley.
- Lamb, M.E. (2002). Infant-father attachments and their impact on child development. U: N. J. Cabrera i C. S. Tamis-LeMonda (ur.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (pp. 93–117). New Jersey & London: LEA.
- Lamb, M.E., Tamis-LeMonda, C.S. (2004). *The role of the father: An Introduction*. New York: John Wiley & Sons.
- Lewis, S. N., West, A. F., Stein, A., Malmberg, L.-E., Bethell, K., Barnes, J., Sylva, K., Leach, P. (2009). A comparison of father-infant interaction between primary and non-primary caregiving fathers. *Child Care, Health and Development*, 35(2), 199-207.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: MALI PROFESOR d.o.o.
- Ljubetić, M. (2012). *Nosi li dobre roditelje roda?!* Zagreb: Profil
- MacDonald, K., Parke, R. D. (1984). Bridging the gap: Parent-child play interactions and peer interactive competence. *Child Development*, 55, 1265–1277.
- Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18(67), 13-15.
- Marsiglio, W., Day, R. D., Lamb, M. E. (2000). Exploring Fatherhood Diversity. *Marriage & Family Review*, 29(4), 269-293.
- Milić, A. (2001). *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa.
- Newland, L. A., Coly, D. C. (2010). Fathers' role as an attachment figures: an intervju with Sir Richard Bowlby. *Early Child Development and Care*, 180(1-2), 25-32.
- Nimac, D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65(1), 23-35.
- Nord, C., Brimhall, D. A., West, J. (1997). *Fathers involvement in their childrens schools*. Washington, DC: Ofce of Educational Research and Improvement, U.S. Department of Education.
- Obiteljski zakon* (2015). Narodne novine (116/2003, 17/2004).

- Pahić, T., Miljević-Riđički, R. (2014). The portrait of mothers and fathers in Croatian daily newspapers and in magazines for parents: Today and twenty years ago. *Croatian journal of education*, 16(2), 93-107.
- Paquette, D. (2004). Theorizing the father-child relationship: Mechanisms and developmental outcomes. *Human Development*, 47, 193-219.
- Parke, R. D. (1996). *Fatherhood*. The developing child. London: Harvard University Press.
- Parke, R. D. (2000). Father involvement: A developmental psychological perspective. *Marriage and Family Review*, 29(2-3), 43-58.
- Parke, R. D., McDowell, D. J., Kim, M., Killan, C., Dennis, J., Flyr, M. L., Wild, M. N. (2002). Fathers' contributions to children's peer relationships. U: N. J. Cabrera i C. S. Tamis-LeMonda (ur.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (pp. 141-167). New Jersey & London: LEA.
- Pećnik, N., Starc, B. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Hrvatska: Ured UNICEF-a za Hrvatsku
- Pernar, M. (2010). Parenthood. *Medicina Fluminensis*, 46(3), 255-260.
- Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
- Risman, B. J. (1986). Can men "mother"? Life as a single father. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 35(1), 95-102.
- Rosić, V., Zloković, J. (2003). *Modeli suradnje obitelji i škole*. Đakovo: Tempo
- Sandbæk, M. (2007). Children's rights to a decent standard of living. U: H. Wintersberger, L. Alanen, T. Olk i J. Qvortrup (ur.), *Children's Economic and Social Welfare* (pp. 181-200). Odense: University Press of Southern Denmark.
- Sandseter, E. B. H. (2013). Early childhood education and care practitioners' perceptions of children's risky play; examining the influence of personality and gender. *Early Child Development and Care*, 184(3), 434-449.
- Schwartzman, H. B. (1986). A cross-cultural perspective on child-structured play activities and materials. U: A. W. Gottfried i C. Caldwell Brown (ur.), *Play*

interactions: The contribution of play materials and parental involvement to children's development (pp. 13–30). Lexington: Heath.

Tamis-LeMonda, C. S. (2015). Foreward. U: J. L. Roopnarine (ur.) *Fathers across cultures: the importance, roles, and diverse practices of dads* (pp. xi). California: ABC-CLIO, LLC.

Ujedinjeni narodi (1989). *Konvencija o pravima djeteta*. Ujedinjeni narodi.
https://www.unicef.org/croatia/sites/unicef.org/croatia/files/2019-10/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

Vrcelj, S. (2019). Majčinstvo – podloga familijarizacije odgojno-obrazovnih ustanova. *JADR*, Vol.10/1, No.19, 109-128.

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (2019). Narodne novine, br. 92/2014, 98/2019

Mrežne stranice

Državni zavod za statistiku – žene i muškarci u Hrvatskoj (2019.) na adresi:
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2019.pdf
(12.3.2020.)

"Hrvatska udruga za ravnopravno roditeljstvo" na adresi:
<https://www.ravnopravno-roditeljstvo.com/> (13.5.2020.)

Jaska.hr – Udruga "Borci" na adresi: <http://www.jaska.com.hr/vijesti/poziv-udruge-borci/> (13.5.2020.)

Pew research center – Same sex marriage around the world na adresi:
<https://www.pewforum.org/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/> (10.3.2020.)

Rastimo zajedno.hr – "Klub očeva" na adresi: <https://www.rastimozajedno.hr/klub-oceva/> (13.5.2020.)

Tata-Mata – Udruga "Dudeki" na adresi: http://tata-mata.org/u_dudeki.html
(13.5.2020.)

Udruga "LET" na adresi: https://www.udruga-let.hr/wp-content/uploads/2014/03/130315_SB_samohraniRoditelji.pdf (13.5.2020.)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

kojom ja, Karla Kosmačin, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, smjer Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kao autorica završnog rada s naslovom: **SUVREMENO OČINSTVO**,

izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno pod mentorstvom doc.dr.sc.Adrijane Višnjić Jevtić, predavača. Tuđe teorije, stavove, spoznaje, zaključke i zakonitosti sam izravno ili parafrazirajući navela u radu i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama sukladno odredbama Pravilnika i završnom radu Učiteljskog fakulteta u Zagrebu.

Studentica:

Karla Kosmačin

3.godina Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
